

REENKARNASYON (YENİDEN BEDENLENME)

Prof. Dr. Süleyman ATEŞ

﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

“Allah’a nasıl nankörlük edersiniz ki, siz ölüler idiniz, O sizi diriltti; yine öldürecek, yine diriltecek; sonra O’na döndürüleceksiniz?”
(Bakara: 2/28)

Bu âyette insanlara hitâben, kendileri önce ölüler hâlinde iken kendilerini diriltten; sonra tekrar öldürüp yeniden diriltten; sonra da huzûruna götürülüp hesap verecekleri Allah’a karşı nasıl nankörlük ettikleri, inkâr tarzında sorulmaktadır.

Reenkarnasyon taraftarları bu âyeti, reenkarnasyona (yeniden bedenlenmeye) kanıt görürler: Bir kısım âlimlere göre, insan, tohum (sperm) hâlinde iken ölü sayılır (birinci ölüm). Dünyâya gelince ilk defa dirilmiş oluyor. Bu dünyadaki hayâtı sona erdiğinde ikinci ölümü, âhiret günü diriltilmesinde de ikinci dirilmesi gerçekleşmiş oluyor.

Halbuki sperma hâlindeki insan, ölü olarak nitelendirilemez. Sperm de diridir ve boyutundan umulmayacak derecede bir canlılık ve harekete sahiptir. Gayet bilinçli hareket eder: Rahim kanalına varan engebeli ve tehlikeli yolu mahâretle aşarak kanala ulaşır. Böyle bilinçli olarak hedefine doğru atılan küçücük hayvancığa ölü denemez.

Öyle ise **“Siz ölüler idiniz”** ifâdesi, insanın tohum halini değil, rûhun bedensiz durumunu anlat-

maktadır. Bir bedenden ayrılmış ve olgunlaşmak için başka bir bedene girmek zorunda bulunan ruh, “ölü” olarak ifade edilmiştir. Yâni onun bedeni ölmüştür. O ruh, bir ölünün rûhudur. Ayrıldığı bedeni kasdedilerek ona “ölü” denmiştir. Onun, yeni bir bedene sokulması, diriltilmesi demektir. O bedeninden ayrılması da ikinci ölümdür. Bu ikinci ölümden sonra tekrar diriltilmeden söz edilmemiştir. Demek ki artık evrimini tamamladığı için onun yeni bir bedene girmesine gerek kalmamıştır. İşte evrimini tamamlayan ruhların, artık maddî bedene girmeyip, ruh cismiyle Allah’ın huzûruna götürüleceği, yüce ruhlar arasına katılacağı anlatılmıştır.

Ancak dediğimiz gibi, bu başka insan bedeniyle dünyâya gelen, olgunlaşıp yücelere çıkan, Fecr sûresinin son âyetinde belirtildiği üzere Allah’ın iyi kullarına katılıp cennete giren ruhlar değil, olgunlaşmadığı için yerde kalan ruhlardır.

Aslında eğer bu görüş doğru ise, yeni bedenle gelen de önceki bir bedenın tüm rûhu değil, sadece bilincidir. Çünkü iddiâlara göre bedeninden ayrılınca hemen dünyâya geldiğini iddiâ eden ve önceki bedendeki yaşamını anımsayanlar vardır. Ölümünü müteâkib, hemen bir iki gün, bir iki ay sonra bir başka bedenle dünyâya gelen, elbette o kişinin rûhu değildir. Çünkü bu yeni bedenın rûhu, zaten döllenmeden

i'tibaren vardır. Ayrıca hadîslere göre çocuk, ana karnında 120 gününü tamamlanınca ona rûh üflenir.

Âyeti bu şekilde anlayanlar vardır ki bu, reenkarnasyon görüşüne uygundur. Fakat bu görüş, çoğunluğun kanısına aykırıdır. Çoğunluğa göre âyetin anlamı şudur:

Ey insanlar, düşününüz, siz cansız idiniz, hayatta değildiniz, daha önce babanızın belinde bir tohum idiniz, ondan önce de belki bitki, daha önce de toprak idiniz. Hepinizin aslı toprak idi. Allah sizi çeşitli aşamalardan geçirip şu insan hayatına getirdi. Size can verdi, akıl verdi. Şimdi O'na karşı nasıl nankörlük edip O'ndan başkasına taparsınız; O'na gereken saygıyı göstermezsiniz? Bir süre bu dünyâda yaşattıktan sonra sizi öldürüyor, ama ölüm herşeyin sonu değildir. Sizi yine diriltecek ve en sonunda O'nun huzuruna toplanacaksınız. Allah, size sadece hayat vermekle kalmadı, yeri de, yerde olanları da sizin için yarattı. Bu kadar ni'mete karşı nasıl nankörlük edersiniz? Her iyiliğe bir teşekkür gerekir. Allah'ın size verdiği can ni'metine ve dünyâda sizin için yarattığı sayısız ni'metlere karşı teşekkür etmeniz gerekirken, nasıl oluyor da O'nu inkâra sapıyor, O'nu bırakıp bir takım âciz yaratıklara tapıyorsunuz?

Bu mes'eleyi anlayabilmek için hadislerde geçen, "cenin"e rûhun üflenmesi üzerinde biraz düşünmemiz gerekir:

Anne Rahmindeki Cenîne Ruh Üflenmesi:

Abdullah ibn Mes'ûd, Allah Elçisinin şöyle buyurduğunu aktarmıştır: *"Sizden her birinizin anne karnında kırk gün içinde yaratılışı toplanır; sonra o kadar bir zaman (yani kırk günde de) alaka olur; sonra o kadar bir zamanda da mudğa olur. Sonra Allah bir melek gönderir. Meleğe şu dört şeyi: onun yapacağı işleri, rızkını, ecelini şakî veya sa'îd olacağını yazması emredilir. Sonra ona rûh üflenir..."*¹

Allah bu kâinâtın düzenini meleklerle yürütmektedir. Melekler çok çeşitlidir. Meleklerin bir kısmı tabiat kânunları ve bunları yürüten güçlerdir. İnsanın gözüyle görülmeyen yüce, rûhânî melekler olduğu gibi yağmurun yağdırılmasına, bulutların sürülmesi, seslerin nakli, anne rahminde çocuğun yapısını oluşturma görevi ile görevlendirilen melekler vardır. İşte naklettiğimiz hadîste rahimde çocuğun yapısını oluşturan ve ona insan rûhu üfleyen melek, Allah'ın rahme koyduğu güç, "üreme yasası" olabilir.

Müslim'in rivâyet ettiği bir hadis, rahme vekil kılınan meleğin, döllen yumurtadaki üreme gücü olduğunu daha güzel ifade eder:

¹. Buhârî, *Bed'ul-halk*, bâbu zikri'l-melâikeh; *Enbiyâ*: 1, *Kader*: 1, *Tevhîd*: 28; Müslim, *Kader*: 1, Ebû Dâvûd, *Sünnet*: 16; Tirmizî, *Kader*: 4; İbn Mâce, *Mukaddime*: 10; İbn Hanbel, *Müsned*: 1/382

olduğunu daha güzel ifade eder: *"Nutfe (döllenmiş yumurta) rahimde kırk, yahut kırk beş gece kaldıktan sonra melek, nutfenin üzerine gelir, 'Ya Rabbi, der, şakî mi olacak, sa'îd mi? Şakî mi, sa'îd mi olacağı yazılır. Ya Rabbi, erkek mi, dişi mi olacak? Erkek mi, dişi mi olacağı yazılır? Yapacağı işler, eseri(eylemleri), ecelive rızkı da yazılır. Sonra sayfa dürlür, artık ona bir şey eklenmez ve ondan bir şey eksiltilmez."*¹

Söyleniş (veya üretiliş) amacı, insanların yaptığı her şeyin daha ana karnında iken tesbit edildiğini, insanın bunun dışında bir şey yapamayacağını ispatlamak olan bu rivâyetlerin, gerçekten Peygamber sözü olduğundan kuşku duymuyor değiliz. Ama sahîh kaynaklar bunları nakletmiştir. Eğer bu hadisler sahîh ise, meleğin, anne karnındaki cenîne ruh üflediğini anlatmaktadır.

Anne karnındaki cenîne meleğin ruh üflemesi, Allah'ın koyduğu üreme kanunu ile üreyen her hücreye rûhun nüfûz ve sirâyetidir. Yoksa anne karnında bir kaç gün veya bir kaç ay ruhsuz olarak gelişen hücrelere sonradan ruh üflenmiş değildir. Çünkü ruhsuz bir maddenin büyüyüp gelişmesi, çoğalması, hareket etmesi mümkün değildir. Ruh rahme düşen spermde ve rahimdeki yumurtada vardır. Fakat bunların rûhu, hayvânî rûhtur. Bilinçleri, hücre bilinci olduğu için henüz bunlardaki ruh, insan rûhu düzeyinde değildir. Bu kanun hücreleri geliştirir, can-

lının iç ve dış organlarını, kafasını, beynini, kol ve bacaklarını, el ve ayaklarını, sindirim organlarını yapan hücrelerin, kendi aralarında toplanıp üremelerini ve bu organları yapmalarını sağlar.

Anne karnında cenîn, aşılarmış bir tek yumurta hücresinden yaratılmaktadır. Zigot denen bu aşılarmış hücre, üremeğe başlar, kendi içinde çoğalır, aynı hücreden çeşitli karakterde hücreler ürer. Gözü yapan hücreler, sindirim organlarını, akciğer ve karaciğeri yapan hücreler hep bu bir tek hücreden üremekte ve bunlar, belli noktalarda toplanarak belli organları yapmaktadır. Meselâ gözü yapan hücreler göz noktasında toplanmakta, beyin hücreleri kafa merkezinde, kol ve bacağı yapan hücreler de o yerlerde toplanıp bu organları yaparlar. Bu hücrelerin böyle belli yerlerde toplanması, raslantı eseri değil, ince bir yasa ve düzenin gereğidir.

Allah'ın bu üreme yasası olmayıp, üreme işi raslantı eseri olsaydı başı, ya da gözü yapan hücreler ayak tarafına gidebilir, barsakları yapan hücreler baş tarafında toplanabilirdi. O zaman canlının gözleri ayaklarında, elleri başında, barsakları başka taraflarda olabilirdi. İlâhî kudret, çok hünerli gizli el, bu zerreciklerden ibâret hücreleri belli yerlerde topluyor, kendi yerlerine yerleştirip aralarında ileşitimi sağlıyor. DNA'sı ile canlıya atalarından süzülüp gelen özellikleri çiziyor. İşte canlıları bu şekilde muhâfaza eden, Allah'ın hücrelere verdiği bilinçtir,

¹.Müslim, Kader: b. 1, h. 2

üreme yasasıdır. Biz buna melek (üreme gücü) diyebiliriz.

Anne rahminde belli bir süre kaldıktan sonra cenîne rûhun üflenmesi de -Allah bilir- organlarının oluşmasından sonra ona insânî bilincin verilmesidir. Zîrâ cenîn, hücrelerdeki cüz'î bilinç ile değil, ancak kendini ve çevreyi kavrama kaynağı olan bu büyük bilinç ile insan sıfatını kazanır.

Âdemî dediklerî endîşedir;

Gayri, Âdem, üstühân-ü rîşedir!

Bu bilinç verilince çocuk kendini bilmeğe, bilinçli olarak hareket etmeğe başlar. Bu şuûr ile birlikte ona kâbiliyyet ve kapasitesi (yani kaderi) de verilir. Çünkü onun kâbiliyyeti, kaderi büyük ölçüde kendisine verilen bu bilince bağlıdır.

Menî hayvancıklarında ve yumurtada da ruh vardır, fakat onlardaki ruh, sadece canlılık vasfını taşır. Onlar sadece hücre bilincine sâhiptir. Bundan dolayı aşılama ile organları tam teşekkül etmeden önceki rûhları, sadece canlılık anlamına gelen hayvânî rûhtur. Fakat yumurta döhlendikten, hadîste belirtilen süre içinde çocuğun organları teşekkül ettikten sonra melek tarafından ona insan bilinci üflenir. İşte insânî rûh budur.

Buna göre cenîne rûhun üflenmesi, rahimde çoğalan, fakat henüz hareket kabiliyetine ulaşmayan cenîn hücrelerinin sentezine bağımsız hareket kabiliyeti, kendi başına oynamak ve bağımsız bir varlık olarak davranma gücünün verilmesidir.

Organları teşekkül edince hücrelerin birleşik bilinci, insânî bilin haline gelir. İşte insana bu bilinci kazandıran rahimdeki İlâhî yasa, *melekî güçtür*.

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا (۷) فَالْهَمَهَا فُجُورَهَا وَ

تَقْوَاهَا (۸)﴾

“Nefse ve onu biçimlendirene, ona fücûr(kötülük)unu ve takvâsı(korunması)nı ilhâm edene andolsun ki...”¹

âyetinden de bunu anlıyoruz. Yüce Allah, nefsi düzenlediği zaman henüz nefis, fücûr ve takvâsını, iyilik ve kötülüğünü ayırdedecek bilince sâhip değildir. Ne zaman ki düzenlenen nefis, insan biçimine konur, işte o zaman fücûr ve takvâsını idrak etme düzeyine gelmiş olur. Bu idrâk Allah tarafından ona lütfedilir. Henüz bu düzeyde potansiyle hâlinde bulunan idrâk kabiliyetinin, fi'len bütün kapasitesine ulaşması da yine zamana bağlıdır. İnsanın belli bir yaş düzeyine ulaşması gerekir ki bilinç tekâmül etsin. Bundan dolayı insan doğar doğmaz sorumlu tutulmaktaki, ancak bilincini iyi kullanabilecek kapasiteye ulaştıktan sonra sorumlu kılınmaktadır.

Bu îzâhımız, eğer hadîste rûh üfleme ile kasıt, bilinç üflenmesi varsayımına göre doğrudur. Ama hadîste böyle mecâzî bir anlam değil de hakîkî olarak rûhun üflendiği anlatılıyorsa, o zaman sorunu başka türlü açıklamak gerekir:

¹.Şems: 91/7-8

Âlem-i Ervâh (Ruhlar Âlemi):

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ
 أَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ؟ قَالُوا بَلَى
 شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ *
 أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ
 بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ﴾

"Rabbin, Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' diye onları kendilerine şâhid tutmuştu. 'Evet, (buna) şâhidiz' dediler. Kıyâmet günü 'Biz bundan habersizdik' demeyesiniz', yahut: 'Daha önce babalarımız ortak koştu; biz de onlardan sonra gelen bir nesil oldu(ğumuz için öyle yaptı)k' demeyesiniz diye (sizin Rabbiniz olduğumuz hakkında sizi kendinize şâhit tutmuştuk). (A'râf: 7/172)

Bu âyetlerde Allah'ın, Âdem oğullarının zürriyetlerini, kendi bellerinden aldığı ve onları, kendisinin onların Rabbi olduğu hakkında kendi canlarına tanık yaptığı belirtilmektedir.

Birinci âyetle müfessirler, âyetin rûhu ile hiç ilgisi olmayan açıklamalar yapmışlardır: Bir kısmına göre bu âyet, dünyâyâ gelmeden önce insanların, ruhlar âleminde Allah'ın, kendilerinin Rabbi olduğuna şâhidlik ettiklerini bildirmektedir. İşte bu tefsîrden Elest Bezmi veya "Elestu birabbikum" denen bir terim doğmuştur. Buna göre Allah, bedenlerden önce ruhları yaratmıştır. Ruhlar, bu bedenlere girmeden kendilerine özgü bir eylemde bulunmaktadır. İşte bu âlemde iken Allah on-

lara: **"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"** demiş. Onlar da: **"Evet, sen bizim Rabbimizsin."** diye cevap vermişler. Âyet, ruhlar âlemindeki bu tanıklık durumunu hikâye etmektedir.

Gerçekte müfessirler, kendi kafalarındaki düşüncüyü âyete uygulamışlardır. Zirâ âyetle ruhlar âlemine işâret yoktur. Kur'ân-ı Kerîm'de insanın rûhunun, bedeninden önce yaratılmış olduğuna dâir bir ifade de yoktur. Tersine Kur'ân'ın ifadesinden, insanın ruh ve bedeninin birlikte yaratıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bedenden sonra rûhun yaşadığı ve tekrar bedenlendirileceği (ba'sedileceği) husûsu, Kur'ân'ın bir çok âyetinde vurgulanır. Kur'ân'ın ba's (yeniden bedenlendirme) ifâdesinden ilk anda anlaşılan ma'nâ, âhirette insanın diriltilmesidir. Fakat yine bazı âyetlerden bu ba'sın, bedeninden ayrılmış olan rûhun, yeni beden içinde dünyâyâ getirileceği ma'nâsı da anlaşılabilir. Eğer o âyetlerdeki kasıt bu ise, o zaman müfessirlerin **ruhlar âlemi** açıklamaları uygun olabilir. Ancak **ruhlar âlemi**, bedenden ayrılan canların oluşturduğu berzah âlemidir.

Âyette şu bedenler hiç yaratılmadan önce **ruhlar âleminin** bulunduğu ve Allah'ın, oradaki insan ruhlarına, kendisinin, onların rabbi olduğuna dâir tanıklık ettirdiğini belirten en ufak bir işâret yoktur. Âyet, insan nesillerinin, atalarının bellerinden alındığını; daha tohum hâlinde iken içine Allah'ı tanıma

duygusu verilen insanın, yaratılışından gelen bu duygu ve sezgi ile Allah'ın varlığını ve birliğini kabul ve i'tirâf ettiğini anlatmaktadır. Her insanda Allah inancı vardır. Bu inanç, sonradan kazanılmış değil, yaratılışından kaynaklanan bir duygudur. "*Her çocuk İslâm (yani Allah'ı tanıma ve O'na teslîm olma) yaratılışı üzerinde doğar.*"¹ hadîsi de bu inancın, insanda yaratılıştan var olduğunu gösterir.

Zemahşerî şöyle diyor: "Bu bâre temsîl ve tahyîl (düşündürme, canlandırma) türündendir. Âyetin anlamı şudur: Allah, insanlara, Rabblığına ve birliğine dâir kanıtlar verdi. İnsanlara verdiği akılları ve basîretleri (sezgileri) de Allah'ın varlığına ve birliğine tanıklık etti. Ve bu i'tirâfı, sapıklık ile doğru yolda gitmeyi birbirinden ayıran ölçüt yaptı. Bu sûretle Allah, sanki onları kendilerine tanıklık ettirmiş: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demiş, onlar da: 'Evet, sen bizim Rab-bimizsin, senin birliğini doğruladığımız hususunda kendi nefislerimize tanıklık ettik' demiş oldu. Böyle temsîl üslûbu, Allah ve Elçisi'nin sözlerinde çoktur. Bunun benzeri:

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

"Biz bir şeyi yapmak istersek, ona sadece ol, deriz, derhal oluverir."²

¹ Müslim, Kader: 25; İbn Hanbel, Müsned: 4/24

² Nahl: 16/40

âyetidir. O makamda söz olmadığı bellidir. Buradaki söz, bir temsîldir, ma'nânın canlandırılmasıdır.

Zemahşerî'nin bu yorumu, âyetin rûhuna uygundur. Özellikle âyetin sözgelimi, atalarından gördüklerine uyduklarını söyleyip şirk ve inkârlarını ma'zûr gösteren, kendilerini temize çıkaran inkârcıları kınama üzerindedir.

İbn Kesîr de bazı selef bilginlerine dayanarak bu tanıklığın, insanın içindeki Allah'ı tanıma sezgisi olduğunu söylüyor: "Allah burada Âdemoğullarının zürriyetlerini bellerinden çıkardığını, Allah'ın, kendilerinin Rabbi ve pâdişâhı olup O'ndan başka tanrı bulunmadığını, kendi kendilerine tanıklık ettirdiğini bildirmektedir. Yani Allah onları, kendisinin varlığını itirâf kabiliyeti üzerine yaratmış ve bu itirâfı onların cibilliyetlerine (mayalarına) koymuştur." Hasan Basrî de âyeti bu şekilde tefsîr etmiştir³.

Bazı tefsîrlerde bütün Âdem oğullarının, Âdem'in belinden çıkarılıp o zerreciklere tanıklık yaptırıldığına dâir rivâyetler yer almıştır ki bu rivâyetler güvenilir değildir⁴. Çünkü âyette Âdem'den değil, Âdemoğullarından söz edilmektedir. Bütün Âdemoğulları, âyetin kapsamına girer. Eğer sözkonusu Âdem olsaydı, "Âdemoğullarının zürriyetlerini Âdem'in belinden aldık." denilirdi. Ayrıca âyette bel de çoğul ola-

³ Tefsîr: 2/265

⁴ Bu konudaki rivâyetler için bkz. İbn Kesîr: 2/262-265

rak "Zuhûr: beller" şeklinde geçer. "Âdemoğullarının bellerinden" kasıt, her insanın zürriyetinin kendi belindeki menî(sperm)den alındığıdır. Her çocuk babasının belindeki menî hayvancıklarından yaratılır. Âyetin delâletine göre daha sperm halinde iken insanda Allah'ı tanıma kabiliyeti vardır. Allah, bu kâbiliyeti insanın çekirdeğine yerleştirmiştir.

Tirmizî, Müslim ibn Yesâr'ın, Hz. Ömer'den rivâyet ettiği bir haberi kaydetmiştir. Gûyâ, kendisine bu âyetin tefsîrinden sonrulan Hz. Ömer: "Allah'ın Elçisine de bu âyetten sorulduğunu duydum; o dedi ki:

—Allah Âdem'i yarattı, sağ eliyle Âdem'in belini meshetti, ondan bir zürriyet (nesil) çıkardı. 'Bunları cennet için ve cennetliklerin eylemlerini yapmak için yarattım' dedi. Sonra yine Âdem'in belini meshedip bir zürriyet daha çıkardı 'Bunları da ateş için ve ateş halkının eylemlerini yapmak için yarattım' dedi.

Bir adam:

— O halde ey Allah'ın Elçisi, insanın amel yapmasının ne yararı var? diye sordu.

Allah'ın Elçisi buyurdu ki:

— Allah kulu cennet için yaratmışsa ona ölünceye dek cennetliklerin amellerinden birini yaptırır ki onu cennete soksun. Eğer kulu ateş için yaratmış ise ona da ölünceye dek cehennemliklerin eylemlerinden birini yaptırır ki onu ateşe soksun."

Bu sözü (daha doğrusu bu

yalanı) nakleden Tirmizî: "Bu, hasen hadîstir ve hadîsin râvîsi Müslim ibn Yesâr Ömer'den duymamış(ona yetişmemiş)dir. Bazıları da Müslim ile Ömer arasına meçhul bir râvî koyarak bu haberi rivâyet etmişlerdir." demiştir¹.

Bundan daha ilginç de Ebû Hureyre'ye dayandırılan şu haberdur: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.), (hâşâ) dedi ki: 'Allah Âdem'i yaratınca belini meshetti, Âdem'in belinden, kıyâmete dek yaratacağı bütün canlar düştü. Onlardan her insanın gözleri önüne bir nur parıltısı koydu. Sonra bunları Âdem'e gösterdi. Âdem:

— Rabbim, bunlar kim? dedi.

Allah:

— Bunlar senin zürriyetin, dedi.

Âdem, bunlar arasında gözlerinin önündeki parıltısı daha parlak birini gördü, hoşuna gitti de:

— Rabbim, bu kim? diye sordu, (Allah)

— Bu, senin zürriyetinden gelecek, son ümmetlerden bir adamdır, adı Dâvûd'dur, dedi.

— Ya Rabbi, onun ömrü ne kadar? dedi. (Allah)

— Altmış yıl, dedi.

— Ya Rabbi, benim ömrümden kırk yıl ona ver, dedi.

Âdem'in ömrü tükenip de ölüm meleği gelince Âdem:

— Henüz kırk yılım daha yok mu? dedi. Melek:

¹.Tirmizî, Tefsîr: b. 8, h. 3075

– Sen onu oğlun Dâvûd'a vermedin mi? dedi.

Âdem inkâr etti, bu yüzden zürriyeti de inkâr etti. Âdem unuttu, bu yüzden zürriyeti de unuttu. Âdem hata etti (günâh işledi) bu yüzden zürriyeti de günâh işledi'.¹

Aktardığı bu habere inanmadığı belli olan Râzî, bunu redd için Mu'tezile bilginlerinin bu konudaki görüşlerini aktarmıştır. Mu'tezile, on iki gerekçe ile bu haberi reddetmişlerdir:

1-Evvelâ âyette ﴿مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ﴾ ظُهُورِهِمْ buyurulmuştur. Bu, zürriyetlerin, Âdem'in kendisinden değil, Âdemoğullarının bellerinden alındığını gösterir. Âdem'in kendi belinden zürriyetini aldığı kastedilmiş olsaydı, ﴿مِنْ ظُهُورِهِمْ﴾: Bellerinden" demezdi. "(مِنْ ظُهُورِهِ) Belinden" derdi. Çünkü Âdem'in belleri değil, sadece bir tek beli vardır.

2-﴿ذُرِّيَّتِهِمْ﴾: Zürriyetlerini" de demezdi, ﴿ذُرِّيَّتَهُ﴾: Zürriyetini" derdi. Çünkü Âdem tektir, zamîrin de tek olması gerekir. (هم: Onlar) zamîri Âdemoğullarına gider. Demek ki âyetin amacı, Âdem'in zürriyeti değil, Âdem oğullarının zürriyetidir.

3-Bu zürriyetin: ﴿إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا﴾ Daha önce babalarımız ortak koştı da biz de onlara bakıp ortak koştuk." bir bahane ileri sürmemeleri için Allah'ın, onlardan söz aldığı

belirtilmiştir. Eğer kasıt Âdem'in kendisi ise Âdem'in zürriyetinin Âdem hakkında böyle söylemeleri uygun düşmez. Çünkü bundan Âdem'in müşrik olması gerekir; oysa Âdem müşrik değil, muvahhid idi.

4-Mîsâk, akıllı varlıktan alınır. Eğer Allah, zerrelere (spermlerden) mîsâk almış ise bunların akıllı olması gerekir. Eğer zerrelere (sperm) akıllı durumda söz vermişlerse, bu dünyâya geldikten sonra bu sözlerini anımsamaları gerekir. Çünkü insan, başından geçen çok önemli, dehşetli bir olayı hiç anımsamayacak biçimde unutmaz. Esûsen tenâsüh de bu delîl ile reddedilmektedir. Çünkü biz diyoruz ki: "Eğer ruhlarımız bu bedenlerden önce başka bedenlerde yaşamış olsaydı bizim, bundan önce içinde bulunduğumuz bedeni anımsamamız gerekirdi. Bunu hiç hatırlamadığımıza göre tenâsüh bâtıldır." Tenâsühü red etmek için bundan başka bir delîlimiz yoktur. Tenâsühü red gerekçesi bu mes'eledede de vardır: Eğer biz, mîsâk vakti verdiğimiz sözü anımsadığımızı kabul edersek, o zaman tenâsühü de reddedemeyiz. Çünkü zerre hâlinde verdiğimiz mîsâkı anımsayamadığımızı kabûl edersek, bundan önce rûhumuzun bulunduğu bedeni anımsayamadığımız da kabûl etmek zorunda kalırız. Zîrâ ikisi arasında bir fark yoktur. O mümkün ise bu tenâsüh de mümkündür.

5-Allah'ın Âdem'den yarattığı nesil çok büyük cemaatlerdir. Âdem'in beli bu kadar insan tohumunu almaz.

¹.Tirmizî, Tefsîr: b. 7, h. 3076

6-Hayat ve akıl için bünye gereklidir. Böyle olmasa, hava zerreciklerinin de akıllı, bilgi sâhibi, çeşitli bilimlerde kitap yazarı olması gerekir. Bu kapıyı açmak, cehâletlere yol açar. Hayat için bünye gerekli ise, o zerrelerin her birinin bilgili, akıllı, anlayışlı olabilmesi için etli, kanlı bedenlerinin bulunması gerekir. Eğer onların öyle bir bedene sâhib oldukları varsayılırsa kıyâmete kadar yaratılacak bütün insanlar bir anda var olsaydılar dünyâya sığmazlardı.

7-Allah o zaman, bu mîsâkı onlardan, ya o zaman aleyhlerine kanıt olmak üzere almıştır, ya da onlar dünyâdaki hayatlarına gelecekleri zaman aleyhlerine kanıt olsun diye almıştır. Birincisi bâtıldır. Çünkü o kadarcık ahd ve mîsâkın; sevâb ve 'ikâb (ödül ve ceza), medh ve zemme (övgü ve yergiye) yeterli olmadığı oybirliği ile sâbittir. O mîsâkın, dünyâ hayâtına başladıktan sonra kanıt olması da doğru olmaz. Çünkü insanın anımsamadığı şey aleyhine kanıt olamaz.

8-O zerre hâlindeki insanların akıl ve anlayış durumu, bebeğin durumundan daha yüksek değildir. Akıl yeteneğini tam kazanmamış çocuk mükellef olmazken o zerreler nasıl mükellef olur?

9-Bu zerreler o zaman ya tam akıl ve kudret sâhibi idiler, ya değil-lerdi. Birinci durumda Allah'ı akıl kanıtı ile bilmiş iseler, tâ dünyâ hayatlarına gelinceye dek böyle kalmaları gerekirdi. Şimdi dünyâdaki teklîf, bundan önceki bir mîsâka

dayalı olursa o zamanki teklîfin de bir önceki mîsâka dayanması gerekir, bundan da muhal olan teselsül (kısır döngü) gerekir. Eğer onlar o durumda tam akıl ve güç sahibi değil idiyse, onlara hitâbedilmesi ve onların sorumlu tutulması mümkün olmazdı.

10-Yüce Allah:

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ * خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ﴾

“İnsan neden yaratıldığına bir baksın, atılğan bir sudan yaratıldı.” (Târık: 86/5-6)

buyurmuştur. Eğer o zerreler, akıllı, anlayışlı, yetkin idiyse, mâ-i dâfik (atılğan su) durumundan önce var idiler, demektir. Daha önce var olan insanın, mâ-i dâfikten yaratıldığı doğru olamaz. Bu yargı da Kur'an âyetini açıkça kabûl etmemek demektir.

11-O zerreler ya şu insanların aynı veya gayrı idiler. İkinci ihtimâl bâtıldır. Geriye birincisi kalıyor. Şimdi bu insanların aynı olan o zerreler, nutfе, ‘alaka ve mudga hâlin-den önce akıllı, anlayışlı, güçlü halleriyle kalmadıkları varsayılırsa bu kez insanın dört defa hayâta getirilmiş olması gerekir: Birinci hayat, mîsâk vaktindeki hayat; ikincisi dünyâ hayâtı; üçüncüsü kabir hayâtı; dördüncüsü kıyâmet hayâtı. Ve insanın üç kez ölmesi gerekir: Mîsâktan sonra ölmesi, dünyâda ölmesi, kabirde ölmesi. Bu ise,

﴿قَالُوا رَبَّنَا أَمَتْنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا

بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ﴾

“Rabbimiz bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin, günâhımızı

i'tirâf ettik, Şimdi (şu ateşten çıkmak için) bir yol var mı?"

(Mü'min: 40/11)

âyetine aykırıdır.

12-Eğer bu kerre durumu doğru olsa, o tohum hâlindeki insanın yükümlü, sevâp ve cezâyâ ehil olması gerekirdi. Bu da doğru değildir. Çünkü kerre, nutfe, 'alaka ve mudğ'a'dan yaratılmamıştır. Kur'ân ise insanın nutfe, 'alaka'dan yaratıldığını belirtiyor:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ * ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ * ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً...﴾

"12-Andolsun biz insanı çamurdan bir süzmeden yarattık. 13-Sonra onu bir nutfe olarak sağlam bir karar yerine koyduk.14-Sonra nutfeyi 'alakaya çevirdik..."

(Mü'minûn: 23/12-14),

﴿قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ * مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ * مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾

"17-Kahrolası insan ne kadar da nankördür! 18-Allah onu hangi şeyden yarattı? Nutfeden. Onu yarattı ve ona biçim verdi."

(Abese: 80/17-19)

Nazar ve ma'kûlât erbâbına (aklî kanıtlara dayanan düşünörlere) göre âyette anlatılan şudur:

Yüce Allah, insanların zürriyetlerini kendi bellerinden almıştır. Bu, insan tohumu olan nutfe (sperm)in, her ana-bananın kendi belinden alınması demektir. Yüce Allah, ana-babadan aldığı nutfeleri, anaların rahimlerinde 'alaka, mudğ'a

aşamalarından geçirerek tam birer insan yapmıştır. Her insanın içine de kendisinin varlığının ve birliğinin kanıtlarını koymuştur. İnsan, içindeki bu eğilim ile Allah'ın hârika yaratıklarını ve kudretini görüp anlamıştır. İşte onların içine koyduğu bu işhâd (gerçekleri görüp tanıma ve i'tirâf etme kâbiliyeti) ve bu düşünce, "Evet, sen bizim Rabbimizsin!" ikrarı gibidir. İnsanlar, Allah'ın, kendilerinin Rabbi olduğu düşüncesini geçirmek ve bunu sezmekle böyle ikrâr etmiş olurlar. Bu tanıklığın sözle söylenmiş olması şart değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de hal ikrârının da söz ikrârı gibi ifâde edildiği yerler vardır:

﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَ لِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve arza: 'İster gönüllü, ister gönülsüz buyruğuma gelin' dedi. 'Gönüllü olarak buyruğuna geldik' dediler."

(Fussilet: 41/11),

﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

"Onun işi, bir şeyi istedi mi ona sadece 'Ol!' demektir, hemen oluverir."

(Yâsîn: 36/82, Nahl: 16/40)

Bu tür ifadeler, halk arasında da vardır. Arapların şu örneği ünlüdür: Duvar kazığa:

—Neden beni yarıyorsun? demiş.

Kazık:

—Beni çakana sor! diye yanıtlamış.

Benimsediği bu görüşleri aktardıktan sonra Râzî, aktarılan rivâyetlerin içeriğini taşımayan bu âyet, bu tür haberlerle tefsîr edilemeyeceğini vurguluyor¹.

İbn Kesîr de tefsîrinde bu konudaki başlıca rivâyetleri kaydettikten sonra bunların mevkûf (Peygamber'in değil, sadece bazı Sahâbenin sözleri) olduğunu belirtiyor ve şöyle diyor:

"Bundan ötürü selef ve halef sözcüleri, bu işhâd'dan (insanları kendi aleyhlerine tanık yapmaktan) maksadın, onları tevhi'd kabiliyeti üzere yarattığı anlamına geldiğini söylemişlerdir. Hasan Basrî de âyeti böyle tefsîr etmiştir." diyor². Nitekim Peygamber (s.a.v.):

«كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ»

"Her çocuk tevhi'd inancı üzere doğar."³

buyurmuştur.

Şimdi bedenler yaratılmadan önce ruhların yaratılmış olduğu inancı sağlam nasslara dayanmadığına göre, eğer ana karnında cenîne ruh üflendiğini bildiren hadîsler sahîh ise ve bunlarla önce îzâh ettiğimiz gibi bilinç üflenmesi gibi mecâzî bir anlam değil de kelimenin hakîkî anlamıyla insan rûhunun üflendiği belirtiliyorsa o zaman bedenden önce var olan rûhun, ana

karnındaki cenîne, melek tarafından üfleniyor demektir. Klâsik anlamda, bedenler öncesi bir ruhlar âlemi olmadığına göre, ruhlar âlemi, bedenlerden ayrılan ruhların oluşturduğu âlemdir. Demek ki cenîne üflenlen ruh, bedenden ayrılp, ruhlar âlemine gitmiş olan bir insan rûhudur. Ba's da, rûhun başka bir bedenle bedenlenip kalkmasıdır.

Bütün ruhların, bedenlerden önce ruhlar âleminde var olduğu düşüncesi, Kur'ân'dan alınmış bir düşünce değildir. Sahîh hadislerde de bu konuda açık bir delîl yoktur. İbn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu'r-Rûh'unda bunu îzâh etmiştir.

İbn Hazm'a göre ruhlar, dünyadaki bedenlere girmeden önce akilli varlıklar idiler. Allah ruhları dilediği yerde bulundurmaktadır. O âlemden gönderilip menîden doğan cesetlere üflenlen ruhlar, beden ölümünden sonra yine ilk bulundukları yere dönerler⁴.

İbn Kayyim el-Cevziyye'ye göre İbn Hazm'ın, ruhların, bedenlerden önce yaratılmış olduğu ve bedenlerinden ayrıldıktan sonra eski bulundukları yere dönecekleri şeklindeki görüşünün, Kitap, Sünnet ve icmâ'dan bir dayanağı yoktur. Gerçekte bu anlamda olmayan naslar bu anlamda yorumlanmakta ve bazı sahîh olmayan hadisler bu görüşe mesned yapılmaktadır.⁵

¹. Mefâtihu'l-Ğayb: 15/46-59

². Tefsîr: 2/265

³. Buhârî, Müslim Ebû Hureyre'den rivâyet etmişlerdir: Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs: 2/164

⁴. İbn Hazm, el-Fasl: 4/67-68

⁵. Kitâbu'r-Rûh: s. 137

Âlem-i ervâh vardır ama, bu, henüz bedenler yaratılmadan önce insan ruhlarının yaratılıp bulundukları yer değil, bedenlerden ayrılan ruhların gittiği yerdir.

Bedenden ayrılan ruh, başka bedenlere girmez. Rûhun başka bedenlere girmesine *tenâsüh* denilir. Tenâsüh, diğer hayvanlardaki ruhların bir gün insan bednine girmesi, insan bedeninde olgunluk kazanarak kâinâtın küllî rûhuna karışmasıdır. Şayet insanlık düzeyine gelip de bu beden içinde olgunluk kazanamaz, kötü işler yaparsa, ceza çekmek için ölümden sonra tekrar başka hayvan bedenlerine girer.

İnsanlık mertebesine kadar çıkmış olan rûhun geriye gitmesi demek olan bu inanç, âyetlerin rûhuna aykırı olduğu gibi, kâinâta egemen olan evrime ve bilimsel gerçeklere de aykırıdır.

Evet tenâsüh, yani bedeni içinde olgunlaşmayan rûhun, ceza çekmek üzere tekrar hayvan bedenlerine düşmesi Kur'ân'a ve gerçeklere aykırıdır, ama olgunlaşmayan veya buna vakit bulamadan bedenden ayrılan rûhun, yine bir insan bedeninde bir kez daha dünyaya getirilmesi klasik tenâsüh değildir.

Bedenlerden önce âlem-i ervâh konusu delîle dayanmadığına göre, eğer hadîsler sahîh ise -ki sahîhtir- cenîne üflenen ruh, bedenlerden ayrılan ruhların oluşturduğu âlemden alınmaktadır. Ya böyledir, ya da cenîne rûhun üflenmesi, ona bilincin verilmesi anlamını taşır. Çünkü aşılardan i'tibâren cenîn

canlıdır. Öyle ise ona rûhun üflenmesi, bilinç verilmesi demektir.

Eğer hadislerde anlatılan, rûhun üflenmesiyle kasıt, insana bilinç verilmesi değil de cenîne insan rûhunun üflenmesi ise bu, rûhun, bedenden önce var olduğunu gösterir. Şu bedenlerden önce yaratılmış insan ruhlarının oluşturduğu bir ruhlar âlemi bulunmadığına göre, bedene üflenen ruh nereden alınmaktadır. Bunun için tek yol kalıyor: Bedenlerden ayrılan ruhlar âleminden alınması yolu. Demek ki cenîne üflenen ruh, daha önce insan düzeyine gelmiş, fakat henüz olgunlaşmadan bedeninden ayrılmış bir insan rûhudur.

﴿ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَ كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴾

“Allah’a nasıl nankörlük edersiniz ki, siz ölüler idiniz, O sizi diriltti; yine öldürecek, yine diriltecek; sonra O’na döndürüleceksiniz.” (Bakara: 2/28),

﴿ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ... ﴾

O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayâtı yarattı.” (Mülk: 67/2)

âyetlerinde ölümün hayattan önce zikredilmesinde buna işâret görülmektedir.

Mülk sûresinin 2’nci âyetinde Allah’ın, insanları, hareket ve davranışlarıyla sınavı hangisinin daha güzel iş yaptığını ortaya çıkarmak için ölümü ve hayâtı yarattığı buyrulmaktadır. Hayat ölümden önce

olduğu halde, her iki âyette de önce ölümün, sonra hayatın anılması şöyle îzâh edilmektedir:

1-Mukâtil'e göre ölüm ile nutfе, 'alaka ve mudğa hali; hayât ile de rûhun üflenmesi hâli kasedilmiştir.

2-İbn Abbâs'a göre ölüm ile dünya ömrünün sonu, hayât ile de canlılık yurdu olan âhiret hayâtı kasedilmiştir.

3-Âhirette ölümün, bir koç şeklinde getirilip kesileceğini, ondan sonra bir daha ölüm olmayacağını bildiren hadîs vardır. Bundan anlaşılıyor ki ölüm şu dünyâyâ mahsustur. Hayât zamanı olan âhiret sürekli. Ölüm zamanı olan Dûnyâ, hayat zamanı olan Âhiretten önce olduğu için ölüm, hayattan önce anılmıştır.

4-İnsanı âhiret işlerine sevk eden en güçlü etken ölümdür. Ölümü dâimâ göz önünde bulunduran kimse, âhiret işlerini, dünyâ işlerine tercih eder. İnsanı asıl amacına daha çok sevk ettiği için ölüm, hayattan önce anılmıştır¹.

5-Müfessirlerin bu görüşleri kesin bir kanıtı dayanmaz, tahminlerden ibarettir. Herhalde birinci âyetin sonunda Allah'ın, herşeye kâdir olduğu vurgulanınca, ikinci âyette O'nun kudretini belirtmek üzere canlıları öldürüp yenilerini yaratacağı belirtilmiştir. Bu ifâdede, ölenlerin yeniden bedenlere sokulup diriltile-

ceklerine işâret de vardır.

6-Acaba burada ölümle bedenden ayrılmış rûhun, yeniden bedenlenerek bedensel hayâta getirildiğine mi işâret edilmektedir? Bu takdirde ölümün hayattan önce anılması, son derece uygun ve anlamlıdır. Çünkü insanın bu hayâtını bir ölüm geçmiş, bu hayat, bir ölümü izlemiştir. Bu durumda elbette ölümün önce anılması tam hikmettir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu ma'nâyâ gelebilecek âyetler vardır. Geleneksel yorumları bırakıp âyetler üzerinde düşünürsek, bu ma'nânın muhtemel olduğu anlaşılır. Zâten öyle olmasaydı, İhvân-ı Safâ gibi bazı felsefî akım mensupları, sözkonusu âyetlerden bu anlamı çıkaramazlardı. Nitekim Râzî de tefsîrinde bu tür yorumlara yer vermiş, kimi yerde reddetmiş kimi yerde sadece böyle görüşleri nakletmekle yetinmiştir.

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ﴾^{*}
لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿﴾

"Nihâyet onlardan birine ölüm geldiği zaman: 'Rabbim, der, beni geri döndür! Ki terk ettiğim dünyâda yararlı bir iş yapayım'. Hayır, bu onun söylediği bir sözdür. Önlerinde tâ diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır."²

âyetlerinden, rûhun tekrar dünyevî bedene döndürülmeyeceği ma'nası çıkarılabilirse de bu âyette, rûhun hiç dünyaya dönmeyeceği değil, tekrar

¹ Mefâtîhu'l-Ğayb: 30/55; el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'ân: 18/206-207

² Mî' minûn: 23/99-100

bedenleneceği zamana kadar bir geçit, yani bir ara zaman bulunduğu anlatılmaktadır. Âyette rûhun ba'solunacağı kesindir. Ancak bu ba's hemen ölümün ardından değil, belli bir zaman aralığından sonra olacaktır. Cumhûra göre bu ba's, âhiret bedenlenmesidir. Âhiret bedenlenmesi muhakkak ama, acabâ bu âyette olgunlaşmamış rûha bir kez daha dünyada bedenlenme fırsatının verileceği anlatılmış olamaz mı? Bu ihtimâl de vardır.

Ama bu, sadece bir ihtimâldir. Kesin kes böyledir, denilemez. Ancak bu îzâhlar karşısında bunun, kuvvetli bir ihtimâl olduğu ortaya çıkar. Önemli olan kıyâmet'i inkâr etmemektir. O **inanç esâsı** olduktan sonra bir insanın tekrar denenmek üzere bir kez daha bedenlendirilmesi, inanca aykırı bir şey olmaya-bilir.

Aydın bir din bilgini, yeniden doğuştan söz eden bir rûhiyatçıya "Oğlum biz bu milleti, bir kerecik dirilmeğe inandıramadık. Siz eğer bir kaç kez dirilmeğe inandıracaksanız hodri meydan!" demiştir.

﴿نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ﴾ (٥٧) أَفَرَأَيْتُمْ مَا
تُمْنُونَ (٥٨) ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ
(٥٩) نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَ مَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ
(٦٠) عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا
تَعْلَمُونَ (٦١) وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا
تَذَكَّرُونَ (٦٢) ﴿

"57-Biz sizi yarattık; tasdik etmeniz gerekmez mi? 58-Akittiğiniz meniyi gördünüz mü? 59-Siz mi onu yaratıyorsunuz yoksa yaratan biz miyiz?

60-Aranızda ölümü takdîr eden (ne zaman öleceğinizi belirleyen) biziz. Ve bizim önümüze geçilmiş değildir (Kimse bizi önleyemez). 61-(Size böyle ölümü takdîr ettik) ki sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizin bilmediğiniz bir biçimde yeniden inşâ edelim. 62-Andolsun, ilk yaratmayı bildiniz, (bunu) düşünüp ibret almanız gerekmez mi? (Sizi ilk defa yarattığımızı gördüğünüzden dolayı yeniden yaratılabileceğimizi de anlamanız icâb eder.)"

(Vâkı'a: 56/57-62)

Bu âyetlerde de inkâr edenleri âhirete inandırmak için Allah'ın buna kâdir olduğuna dâir çeşitli deliller verilmek üzere buyuruluyor ki:

Siz yok iken ilk defa sizi biz yarattık. Sizi ilk defa yaratan, yeniden yaratamaz mı? Bunu düşünerek bizim ölülerini dirilteceğimizi doğrulamanız gerekmez mi? Akittiğiniz menîyi yaratan da siz değilsiniz, biziz. Menîden insan yaratırız da ölenleri yeniden yaratamaz mıyız? Biz sizi menîden yarattık ve aranızda ölümü takdir ettik. Ne kadar isteseniz ölümden kaçamazsınız, bu hükmümüzü aslâ engelleyemezsiniz. Sizi ölümlü yarattık, belli bir ömürden sonra ölmenize hükmettik ki sizi benzerlerinizle değiştirelim, ve sizi bilmediğiniz bir sıfat ve biçimde yeniden yaratalım. Ölüm, son değil, yeniden yaratılışa geçiştir. Siz ilk yaratışımızı bildiniz. Sizi hiç varlık âleminde değil iken yaratıp şu dünyâya getirdiğimizi bilirsiniz. Böyle olduğuna göre sizi neden yeniden

yaratmayalım? Bunu düşünüp öğüt almanız, yeniden yaratılacağınıza inanmanız gerekmez mi?

“Sizi benzerlerinizle değiştirelim”. Meşhur görüşe göre bu âyetin başındaki *على*, bundan önceki *وما نحن بمسبوقين*’e te‘alluk eder (ona bağlıdır). Yani sizi benzerlerinizle değiştirmekten âciz değiliz. Başka bir görüşe göre (*على*), *نحن* (نحن) ya bağlıdır. Takdîri şöyledir:

«نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ عَلَى وَجْهِ التَّبْدِيلِ لَا عَلَى وَجْهِ قَطْعِ النَّسْلِ مِنْ أَوَّلِ الْأَمْرِ»

Biz tâ başlangıçta sizin neslinizi tamamen kesmek üzere değil, sizi benzerlerinizle değiştirmek üzere aranızda ölümü takdîr ettik (ölümlü olmanıza karar verdik). Bir kısmınız ölürken onların yerine başkaları gelecektir. Biz aranızda ölümü böyle koyduk. Biz ölümü bütün insanları yok edecek biçimde değil, benzerlerinizi yerinize getirmek üzere aranızda takdîr ettik. Sizi öldürüp götürür, yerinize başkalarını getiririz. Daha sonra sizi, bilmediğiniz biçimde yeniden yaratırız. Buna göre benzerleri, öldürülen insanların kendileri değil, başkalarıdır. Yani insanlardan kimi ölürken, onların yerine, yine kendileri gibi insanlar doğar, hayat kendisini tâzeler.

Fakat müfessirler, birinci ma‘nâyı tercih etmişler, *emsâl*’i de şekil, vasıf anlamındaki *meselîn* çoğulu saymışlardır. Buna göre âyetin anlamı şudur:

Biz sizin biçimlerinizi ve sıfatlarınızı değiştirmekten, sizi maymunlar, domuzlar kılığına sokmaktan âciz değiliz. Bu takdirde âyet:

«وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَاتَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ»

“Dilesek, kılıklarını değiştirip onları oldukları yerde dondururduk”¹

âyeti gibi bir anlam taşır².

Özetlersek: Râzî’ye göre,

«نحن قدرنا بينكم الموت وما نحن بمسبوقين* ٦١ :

على أن تبدل أمثالكم ونشأكم في ما لا تعلمون»
âyetleri iki anlama gelebilir: Birine göre “Biz sizi benzerlerinizle değiştirmek, sizi giderip yerinize başkalarını getirmek ve sizi de bilmediğiniz biçim ve kılıkta yeniden yaratmak üzere aranızda ölümü takdîr ettik”, demektir. Buna göre benzerler, ölenlerin kendileri değil, onlara benzer başka insanlardır. Sağlar ölürken, yerlerine yenileri yaratılır, ölenler de ayrıca niteliğini bilemeyecekleri bir biçim ve kılıkta yeniden yaratılırlar. Diğerine göre benzerler, ölenlerin kendileridir. Yüce Allah, insanları, benzer mâhiyet ve sıfatı bilinmeyen bir biçimde yeniden yaratılacaklardır.

Râzî’nin bu tefsîrini, Hamdi Yazır biraz değiştirerek ve biraz da açıklayarak şöyle aktarmıştır:

“*Sizi :على أن تبدل أمثالكم*”
benzerlerinize değiştirelim.” âyetin-

¹. *Yâsîn*: 36/67

². *Mefâtihu’ l-Ğayb*: 29/179-180

de müfessirler, علی nin tealluku ve امثال in anlamı bakımından bir kaç olasılık belirtmişlerdir. “وما نحن” علی in anlamındaki kudrete veya mahzûfa veya kaddernâ'ya tealluk edebilir. امثالكم de mîm'in kesriyle mislin çoğulu olabileceği gibi, iki fetha ile mesel' in çoğulu da olabilir. علی, kaddernâ' ya müteallik, emsâl de kesr ile misl' in çoğulu olduğu takdirde mânâ şöyledir:

Neslinizi kesmek üzere değil, sizi benzerlerinizle değiştirmek üzere aranızda ölümü takdîr ettik. علی, “وما نحن بمسبوقين” in içerdiği قادرين e müteallik olduğuna göre mânâ şöyle olur: Aranızda ölümü takdîr ettiğimiz gibi, sizi giderip yerinize benzerlerinizi getirmek sûretiyle değiştirmeye de kâdiriz. Bu sûretle âyet: “إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ” “Dilese sizi götürür ve yeni bir halk getirir”¹ âyetinin anlamını verir.

Fakat emsâl' in, iki fethali mesel' in çoğulu olması daha kuvvetlidir. Mesel sıfat ve şekil, maddî ve ma'nevî benzerlik, huy ve kılık demektir. Bu takdirde ma'nâ şöyle olur: Bulduğunuz kılıklarınızı değiştirmeye ve sizi bilmediğiniz bir biçimde yeniden yaratmağa kâdiriz. Buna kimse engel olamaz.

Bu mânâ, hem dünyadaki değişimleri, hem de âhiretteki ba'sı ifâde eder. Hattâ bundan ruhların

başka bedenler içinde yeniden dünyâya gelecekleri anlamını çıkaranlar da olabilir. Hasan Basrî Hazretleri, va'îd cihetini düşünerek âyetten: “Sizi maymunlara, domuzlara çevirir, onların kılıklarına sokarız” biçiminde bir tehdîd anlamıştır².

Müfessirlerin görüşlerini böylece belirttikten sonra deriz ki:

﴿نَحْنُ قَادِرَاتٌ بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ﴾ (٦٠) عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ (٦١)

Aranızda ölümü takdîr eden (ne zaman öleceğinizi belirleyen) biziz. Ve bizim önümüze geçilmiş değildir (Kimse bizi önleyemez). 61-(Size böyle ölümü takdîr ettik) ki sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizin bilmediğiniz bir biçimde yeniden inşa edelim.” âyetlerinde gayet açık bir anlam vardır ki buna dikkat edilmemiştir:

Birinci âyette, yeniden yaratılacak insanın, bu bedenin aynı değil, benzeri olacağı: “Sizi bilmediğiniz bir biçimde ve sıfatta inşa edelim” anlamındaki ikinci âyetten de yeniden yaratılacak insanın, bilinmeyen bir biçim ve sıfatta yaratılacağı anlaşılır. Daha önce geçen benzeri âyetlerle karşılaştırılırsa bu âyetlerden de kemâl bulmadan ölmüş insan rûhunun, bilinmeyen bir bedene sokulup bedensel hayâta getirileceği ma'nâsı çıkarılabilir.

İkinci âyette, yeniden yaratılacak insanın, yaratılma eylemi

¹.Fâtur: 35/16

².Mefâtûhu'l-Ğayb: 29/178-179; Hak Dîni Kur'ân Dili: 6/4716

halk fi'liyle değil, inşâ fi'liyle anlatılmaktadır. Bizce bu söylem- den, insanın yeniden yaratılışının, yine ilk yaratılması gibi hücrelerin bölünüp çoğalarak yaratılacağı anlaşılır. Çünkü inşâ, yapı malze- melerini üst üste koyup binâyı yap- maktır. İnsanın anne karnında ya- ratılma eylemi de, bölünüp çoğal- lan hücrenin üst üste binerek inşâ edilmesidir ki bu eylemin ifadesi için, inşâ fi'li daha uygun düşmek- tedir.

Bu âyetler, olgunluk kazanmış mü'min insanlara değil, âhireti inkâr eden, kemal bulmamış cehennem halkına hitâbdır. Bundan, olgunlaş- mamış inkârcı insanların, olgunlaş- mak üzere yeniden bedenlere soku- larak yaratılacakları anlaşılır. Bu takdîrde ba's, (yeniden bedensel ha- yâta çıkarma, öldükten sonra di- rilme) olayı, kemâl bulmamış ruhlara mahsus olabilir. Kemâl bulmuş ruh- lar, huld cennetine gittiklerinden, be- densel hayâta dönmezler. Ba's, ke- mâl bulmamış ruhların, kemâl bul- mak üzere bedensel hayâta getiril- mesidir ki bedenden bedene geçen ruh, bu bedenler içinde dünyânın ızdırâbını, sıkıntılarını çekerek ol- gunlaşır.

﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ (٣٤) إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَ

مَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ (٣٥)﴾

“34-Şunlar (Kureyş kâfirleri) de diyorlar ki: 35-İlk ölümüümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz.” (Duhân: 44/34-35)

âyetlerinde inkârcıların, ilk ölümden başka bir şey olmadığını söylemeleri

kınanmakta ve onların yeniden diri- ltilecekleri anlatılmaktadır. Şimdi burada *ilk ölüm*'den başka bir şey olmadığı söylemenin inkâr tarzında anlatımından, ilk ölümden başka ö- lümlerin olduğu anlamı çıkar. Ama bir çok ölümler, olgunlaşmamış ruhlar içindir. Onlar olgunlaştırıl- mak üzere yeniden bedenlendirilir, bu kez o hayatlarının ölümünü ta- darlar. Fakat ilk hayatlarında olgun- laşıp cennete girme düzeyine gelen ruhlar, artık şu bildiğimiz maddî bedene muhtâc olmadıkları için mad- dî bedene girmezler. İşte bu husus da cennetliklerin durumunu anlatan şu âyetten anlaşılmaktadır:

﴿يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِينَ (٥٥) لَا يَذُقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتِ الْأُولَىٰ وَوَقِيَهُمْ عَذَابُ الْجَحِيمِ (٥٦)﴾

“55-Orada, güven içinde, her meyveyi isterler. 56-Orada ilk ölü- den başka ölüm tadmazlar (sürekli yaşarlar). Ve (Allâh) onları cehen- nem azâbından korumuştur.”

(Duhân: 44/55-56)

Oysa cehennemde olanlar:

﴿رَبَّنَا أَمَتْنَا ثَلَاثِينَ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا

فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ (١١)﴾

“Rabbimiz, bizi iki kez öldür- dün ve iki kez dirilttin. Günâhları- mızı i'tirâf ettik. Şimdi (şu ateşten) çıkmak için (bize) bir yol var mı (acaba)?” (Mü'min: 40/11)

demektedirler. Demek ki onlar iki kez bedenlendirilmiş ve iki kez ölü- mü tattıktan sonra cehenneme düşmüşlerdir. Bu kadar geniş fır- sattan sonra olgunlaşmayan insan da

cehennemi hak eder. Onun rûhu cehennemde azâb çeke çeke olgunlaştırılacaktır. Çünkü her ruh, olgunlaşmağa mecbur ve mahkûmdur.

Her ruh, eninde sonunda olgunlaşıp yücelmek zorundadır ama bu olgunlaştırma eylemi, başka başka bedenlere girip yeniden doğmak sûretiyle mi, yoksa cehennemde bir takım evrelerden geçirilerek mi olacaktır? Bunu Allah bilir.

Şayet böyle bir şey varsa bu, âhireti inkâr değildir. Yahut bir rûhun, insan dışı bedenlere girmesi de olamaz. Bu, ancak, olgunlaşmamış insan rûhunun değil, fakat bilincinin, başka insan bedene tutunup dünyâyâ gelmesi olabilir. Rûh, şu dünyâ yaşamındaki hatalarının ma'nevî cezâsını çektikten sonra Allah onun bilincini başka bedenlerin ruhlarına bağlayıp dünyâyâ getirebilir. Tabîî bunun îzâhı da kolay değildir.

Reenkarnasyonculara göre:

Bedensel hayatta yapılanlar, rûhun daha sonraki hayâtının mâhiyetini çizer. Kötülüklerden korunan ve Allah'a ibâdetle olgunlaşan ruh, ebedîlik cennetine girer; bir daha da bu bedensel hayata dönmez. Ama olgunlaşmayan ruhlar, ölümlerinden sonra sorguya çekilir, belki bir süre ruhsal azab ve ızdıraplara çarpılır, sonra olgunlaşabilmeleri için, Yaratanın dilediği bir zamanda, O (c.c.)'nin dilediği yer, dilediği toplumda, dilediği ebeveynler aracılığı ile dünyâyâ getirilirler ki olgunlaşabilsinler. Olgunlaşmanın tek yolu da Al-

lah'a ibâdet ve güzel ahlâktır.

Aslında eskilerin sözlerinden de bu ma'nâ anlaşılıyor ise de onlar, bu dünyâyâ gelmeyi insan bedeni içinde değil de, mesh (yani hayvan bedenleri) içinde gelme şeklinde anlamışlardır. Nitekim Hasan Basrî'nin âyeti "*Sizi maymunlara, domuzlara çevirir, onların kılıklarına sokarız*" biçiminde¹ anladığını biraz önce belirtmiştik. Ayrıca Cumhûrun kanısına göre *ba'as* (yeniden diriltme) şu Arz (Dünyâ) üzerinde olacaktır.

Âyetlerden ilk anda anlaşılan ma'nâ, bizim izah ettiğimiz ma'nâ olmakla beraber, tenâsüh (rûhun bedenleri dolaşması) demek olan bu açıklama, Cumhûrun anlayışına aykırıdır. Bu bakımdan bu ma'nânın, ilk anda akla gelen kuvvetli bir ma'nâ olmakla beraber cumhûrca âyetlere böyle bir ma'nâ verilmediğini belirtmemiz gerekir. Onlara göre haşr, ölülerin, kabirlerinden birden bire diriltilip kaldırılmaları şeklindedir.

Bu bilinç verilince çocuk kendini bilmeğe, bilinçli olarak hareket etmeğe başlar. Bu şuûr ile birlikte ona kâbiliyyet ve kapasitesi (yani kaderi) de verilir. Çünkü onun kâbiliyyeti, kaderi büyük ölçüde kendisine verilen bu bilince bağlıdır.

Şimdi hadislerde açıklandığı üzere anne karnında çocuğa 120 günlük iken insan rûhu üflenince, (başka bir anlatımla bebeğe, rûhun en üst düzeyi olan bilinç ve-

¹ *Mefâtûhu'l-Ğayb*: 29/178-179; *Hak Dîni Kur'ân Dili*: 6/4716

rilince) artık doğumuna bir iki gün kala ona bir başka rûhun üflenmesi ma'kûl ve bilimsel değildir. Öyle ise eğer bu iddiâlar doğru ise, evrimini tamamlamamış olan kişinin rûhu değil, bilincinin, bu yeni doğacak insan bedeniyle irtibat kurması, ona asılıp kendini o bedende hissetmesi olabilir. Gerçekte bu bedene gelen onun rûhu değil, sadece onun bilincinin bu bedene tutunması ve kendisini bu bedende hissetmesi olabilir. Başka türlü onun rûhunun, zaten rûhu çoktan aşılarmış bir bedenle dünyâya gelmesi, delîle dayanmayan, bilimsel olmayan savlardan ibâret kalır.

Dediğimiz gibi bu iddiâyâ delîl olabilecek âyetler bulunduğu gibi, buna aykırı görünen âyetler de vardır. Meselâ aşağıdaki âyetlerin açık anlamı reenkarnasyona aykırı düşmektedir:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ﴾ * وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۖ أَوَكُم نَعْمَرُكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾

"36-Nankörlere de cehennem ateşi vardır. (Orada) Onlara ne (ö-lümle) hükmedilir ki, ölsünler ve ne de onlardan cehennem azâbı biraz hafifletilir. İşte biz her nankörü böyle cezâlandırırız. 37-Onlar orada: "Rabbimiz, bizi çıkar, (önce) yaptığımızdan başkasını yapalım?" diye feryâdederler. "Sizi, öğüt ala-

cak olanın, öğüt alacağı kadar bir süre yaşatmadık mı? Size uyarıcı da geldi (fakat inanmadınız). Öyle ise (azâbı) tadın artık. Zâlimlerin yardımcısı yoktur."

(Fâtır: 35/36-37)

﴿فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ﴾ * وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ * فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

"100-Şimdi artık bizim ne şefâ'atçilerimiz var, 101-Ne de sı-cak bir dostumuz. 102-Âh keşke bir dönüşümüz daha olsa da, inanan-lardan olsak!" (Şuarâ: 26/100-102)

﴿أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ * بَلَىٰ قَدْ جَاءَكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾

"Yahut azâbı gördüğü zaman: "Keşke benim için bir kez daha (dünyâya dönüş) olsaydı da güzel hareket edenlerden olsaydım!" de-mesinden. 59-(Allâh şöyle bu-yurur): "Hayır, sana âyetlerim gel-di de sen onları yalanladın, bü-yüklük tasladın ve nankörlerden oldun!"

(Zümer: 39/58-59)

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ﴾ * أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوِيهِمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾

"12-Rablerinin huzûrunda (utanç-tan) başlarını öne eğmiş; "Rabbi-miz, gördük, işittik, bizi geri dön-

diür, iyi iş yapalım; artık kesin olarak inandık!" demekte olan suçluları bir görsen!... 20-Yoldan çıkanların barınacakları yer de ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, yine oraya geri çevrilirler ve onlara: "Yalanlamakta olduğunuz ateş azâbını tadın" denilir. 21-Belki dön(üp yola gel)irler diye, mutlaka onlara o büyük azâbdan ayrı olarak, daha yakın azâbı da tat-tıracağız." (Secde: 32/12, 20-21).

﴿كَلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَدُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾

"Oradan, (o) gamdan her çıkmak istediklerinde (demir kamçılarla vurularak) oraya geri çevrilirler ve: "Yangın azâbını tadın!" (denilir)." (Hac: 22/22)

﴿وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنْ لَنَا كَرَّةٌ فَنَتَبَرَّأُ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا كَذَلِكَ يَرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ﴾

"Uyanlar, şöyle dediler; "Âh keşke bir daha dünyâya gitmemiz mümkün olsaydı da şimdi onların bizden uzak durdukları gibi biz de onlardan uzak dursaydık!" Böylece Allâh, onlara işledikleri bütün fiilleri hasretler (pişmanlık kaynağı olarak) gösterir. Ve onlar, ateşten çıkamazlar." (Bakara: 2/167)

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ * يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرَجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ﴾

"36-O inkâr edenler var ya, eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onun bir katı daha kendilerinin olsa

da, kıyâmet gününün azâbından kurtulmak için (bunları) fidye verseler, kendilerinden kabul edilmez. Onlar için acı bir azâb vardır. 37-Ateşten çıkmak isterler ama oradan çıkacak değillerdir. Onlar için sürekli bir azâb vardır."

(Mâide: 5/36-37)

﴿يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرِيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ * يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهَرُهُ مِنْ قَبْلِهِ الْعَذَابُ * ينادونَهُمْ لَأَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ * فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوِيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلِيكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾

"12-O gün inanan erkekleri ve inanan kadınları; ışıkları, önlerinde ve sağlarında koşar durumda görürsün. (Kendilerine): "Bugün müjdeniz, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacağınız cennetlerdir." (denilir). İşte büyük başarı budur! 13-O gün münâfık erkekler ve münâfık kadınlar (cennete gitmekte olan) mü'minlere derler ki: "Bize bakın da sizin nûrunuzdan yararlanalım." Onlara: "Arkanıza dönün de nûr arayın!" denilir. Aralarına kapılı bir sur çekilir ki, onun içinde rahmet vardır, dış yönünde de azâb. 14-(Münâfıklar) onlara seslenirler:

"Biz de sizinle beraber değil miydik?" (Mü'minler) derler ki: "Evet ama, siz kendi canlarınıza kötülük ettiniz, beklediniz (hemen tevbe etmediniz) kuşkulandınız, kuruntular sizi aldattı. Allâh'ın emri (ölüm) gelinceye kadar (böyle hareket ettiniz,) o çok aldatıcı (şeytân,) sizi Allâh(ın affı) ile aldattı." 15-Bugün artık ne sizden, ne de inkâr edenlerden fidye alınmaz; varacağınız yer ateştir. Sizin lâıyığınız odur. Ne kötü gidilecek yerdir orası!"

(Hadîd: 57/12-15)

Ancak bu âyetleri, suçluların çekmekte olan azâbın, kendilerine sonsuzca gelecek kadar ağır ve dayanılmaz olduğu, onların azâb ânını canlandığı şeklinde yorumlayanlar da vardır.

Yalnız Cumhûrun reddettiği tenâsüh ile, bu anlattığımız beden değiştirme arasında bir fark vardır: Tenâsüh, kötülük yapmış olan kişilerin ruhlarının, azâb çekmek üzere hayvan bedenlerine girerek dünyâya gelmesidir. Bizce bu, Allah'ın koyduğu evrim yasasına aykırıdır. Çünkü insanlık menrtebesine kadar evrimleşmiş bir ruh, bu mertebeden aşağı düşmez. Suçunu çekmek üzere yine insan bedenlerine geçirilir. Evrim geriye gitmez. Suçlarının cezasını, sıkıntı çekeceği bir beden içinde dünyâya gelerek öder; sıkıntı çektikçe de olgunlaşır. Azâb, sıkıntı gibi gelen eylemler ve haller aslında rûhu olgunlaştırır; onun için Allah'ın rahmetidir, fakat kul bunun farkında olmaz.

Bu îzâh, âhireti inkâr değildir.

Olgunlaşmış ruhlar, soyut biçimde, Huld Cenneti'nde ebedîlik içindedirler. Ama suçlular oraya giremezler. Bir süre rûhânî azâb da çekerler; fakat Rahmân olan Allah, onları arındırmak ve yüceltmek için yeni bedene gönderir. Zaten cehennemin, cennet gibi ebedî olmadığı da yine kesin delille sabittir. Bu konuda Hûd sûresinin 106-108'inci âyetlerinin tefsîrinde yeterli îzâhât vermiştik.¹

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ (۳۰) وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (۳۱):

"30-Başınıza gelen herhangi bir musîbet kendi ellerinizin yaptığı (işler) yüzündendir. (Allâh, hatalarınızın) Birçoğunu da affeder. 31-Siz, yeryüzünde O(nun cezası)na engel olamazsınız. Sizin Allah'tan başka ne bir velîiniz, ne de bir yardımcınız vardır." (Şûrâ: 42/30-31)

42/30-31'inci âyetlerde de insanların başlarına gelen hastalık, belâ gibi şeylerin kendi hatâları yüzünden olduğu, Allah'ın, birçok günâhı da affedip cezalandırmadığı, fakat Allah cezâ vermek dilerse hiç kimsenin O'nun cezasına engel olamayacağı ve Allah'ın cezâlandıracağı insanları kimsenin kurtarmayacağı vurgulanıyor. Nahl sûresinin 61'inci âyetinde de:

﴿وَلَوْ يَأْخُذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا

¹.Bkz. S. Ateş, *Kur'ân Ansiklopedisi*, 4/330-338.

يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿١﴾

"Eğer Allah, insanları, yaptıkları (her) haksızlıkla cezalandırsaydı, yeryüzünde tek canlı bırakmazdı. Fakat onları takdîr edilen bir süreye kadar erteler Süreleri geldiği zaman da bir an dahi ne geri kalırlar ne de ileri geçerler (derhal mahvolup giderler)."

buyurulmaktadır. Hz. Peygamber'in de şöyle buyurduğu rivayet edilir:

"Nefsimi elinde bulunduran Allah'a andolsun ki kula erişen hiç bir yorgunluk, ağrı, tasa yoktur ki Allah onunla kulun hatâlarından birini affetmesin. Hattâ kula batan bir diken dahi bir günâhına keffârettir"¹.

Başka bir hadîs de şöyledir:

"Mü'minin vücuduna ârız olup kendisini rahatsız eden her şey mutlakâ günahlarından birine keffârettir"².

Bu âyetler ve hadîsler insanların başlarına gelen bir çok hastalık, âfet ve belânın kendi hatâları yüzünden olduğunu ifâde eder. Gerçekten öyledir. Meselâ beden ve çevre temizliğine dikkat edilmezse hastalık mikropları ürer; insanlar hasta olur, kendi kusurlarının cezasını çekerler. Deprem kuşaklarında oturanlar, evlerini oranın koşullarına uygun biçimde yapmazlarsa doğal olan

depremin sonucunda çok can kaybına uğrarlar. Otomobil sürücülere, trafik kurallarına aykırı davranırlarsa hatâlarının cezâsını canlarıyla öder; kör veya sakat kalabilirler.

Bu böyle olduğu gibi Allah'ın yasakladığı işleri yapmak da bir belânın gelmesine neden olur. Çünkü bunlar toplumun düzenini bozar, insanın rûhunu lekeler. Allah da bunları yapanları cezalandırır. Fakat Allah kullarına acıdığı için onların her hatâlarını hemen cezalandırmaz. Bir çoğunu da bağışlar. Kulun hatâsına rağmen Allah yine de onu korur.

Felâket ve musîbetler, suçluların hatâ ve günâhlarının cezâsıdır. Sâlih kişilerin başlarına gelen musîbetler ise derecelerinin yükselmesi için birer sınavdır. Gerçeği Allah bilir.

Tenâsüh taraftarları ise Şûrâ: 62/30'uncu âyeti kendi görüşlerine delil olarak kullanırlar. Diyolar ki: Mâdem ki hastalık ve belâlar günahların cezâsıdır, öyle ise mâsum olan çocukların acı çekmemeleri gerekir. Halbuki onlar da acı çekerler. Demek ki onlar, bu hayattan önce başka bir bedende yaşamışlardır. O bedende işlediklerinin cezâsını bu bedende çekmektedirler³.

Cumhûra göre musîbetler acılar, geçmiş hayatlarda işlenmiş günahların cezası değil, bir sınavdır. Kaldı ki elem, şu bedeninin yaşaması için gereklidir de. Elem, bedendeki bir hastalığın habercisidir. Eğer bedeninin herhangi bir yerinde baş gös-

¹. Buhârî, *Mardâ*, 1; Müslim, *Birr*: 52; Tirmizî, *Cenâiz*: 1; İbn Hanbel, *Müsned*: 2/203, 235

². İbn Hanbel, *Müsned*: 4/98, 6/66; *Feydu'l-Kadîr*: 5/483.

³. *Mefâtih*: 27/173.

teren hastalıkta elem olmasa, insan o hastalığın farkına varamaz, varsa da önem vermez. Sonunda bedeninin her yanına yayılan mikroplar, dengeyi bozar ve rûhun o bedeninde bulunmasına elverişli olmaktan çıkarır; böylece bedensel hayat sona erer. Eğer her günâh geçmiş hayatta işlenen suçların sonucu olsaydı, bundan teselsül gerekirdi ki bu da muhâldir.

Şeyh Tantâvî, dünyâdaki ızdırapların hikmetini, filozof Kabis'in görüşlerine dayanarak şöyle açıklıyor: Dünyâda zamanın, dişleri arasında ezip öğüttüğü, acılar çektiirdiği kimseler sâadete ererler. Zaman onları böyle acılarla eze eze ruhlarını olgunlaştırır. İnsan rûhu ni' metlerle, hazînelerle değil, eziyetlerle, üzüntülerle olgunlaşır. Böylece kişinin akli kemâle erer, o insan sabretmeyi, öfkesine hâkim olmayı öğrenir. Zâten insanlar sabır ve kanâ'ati öğrenmek için yeryüzünde yaratılmışlardır. Görünür güçlerle yüce âleme uçulamaz. Ölürken erkeklik, kadınlık, mal ve asker yardımcı yoktur. Allah herkesin Rabbidir. Göklerin ve yerin sahibi Allah herkese uygun olanı bilir ve hikmeti îcâbı Amr'e vermediğini Zeyd'e verir. Herkese ayrı bir özellik lûtfeder.

Çocuğu olmayana başka meziyetler verir, çocuğu olanı bazı meziyetlerden mahrum eder. Bazı insanlarda da hem dünyâ, hem de ma'nâ ni' met ve meziyetlerini biraraya toplar¹.

¹.el-Cevâhir, 20/11-13 özetle alındı.

Tenâsüh fikrinin menşei: Asıl menşei Hindistan olan tenâsüh, Hind dîninin başlangıcında görülmez. Bu, yavaş yavaş olmuştur. Brahmanların inancı şöyle idi:

"Allah'tan doğan kâinât, sürekli yükselme, olgunlaşma ile tekrar Allah'a dönecektir. Ruh bedenden ayrılınca maddeyi tamamen kaybetmez, aksi takdirde büyük kâinât içinde yok olur. Bedenden ayrılan rûhun ateşten bir cismi bulunur. İlâhî ateşin kıvılcımı, veya ışığı olan insan, ölümden sonra lâtif, değerli cismiyle kalır. Bir zaman sonra vakti geldiğinde yeni bir bedenle birleşip görülür."

Demek ki rûh bedenden ayrılınca bir zaman lâtif, ateşsel cismiyle kalır ki biz rûhun bu âlemine Berzah Âlemi deriz. "Bir zaman sonra görülür bir cisme girmesi" de İslâm'daki ba's (öldükten sonra ruhların bedenlere üflenmesiyle dirilme) gibidir. Onlar insanın, öldükten sonra azâbdan kurtulması için "Sabır, kötülüğe iyilik, kanâ'at, istikâmet, temizlik, kötü duyguları frenlemek, kutsal kitapları tanımak, Allah'ı bilmek, doğruluk, kızmamak" şeklinde on prensip öğütlerler.

Hindistan'da tenâsühü açıkça ortaya atan, Milâttan 4800 yıl önce zuhûr eden "Krişna'dır". Ona göre: "Rûhun içinde bulunduğu ceset fânî, ağırlığı olmayan ruh ise bâkîdir" Önü ve sonu yoktur. Ölümden sonra ruh, tenâsüh sırrına döner. Beden ruhtan çözülüp ayrılınca ruh, -eğer ken-

disinde hikmet fazla ise- yüce âlemlere uçar, Allah'ı görür. Hevâ (heves ve arzu) fazla ise yersel olan bedenlere girer. Şakî veya sa'îd (mutlu veya bahtsız) olmak, geçmiş bir amelin sonucudur.

"Kemâle ermek isteyen, en yüksek hikmet olan vahdet ilmini kazanmalı, yani her birimizde bulunan nefsin (bireysel ruhların) üstündeki varlığa yükselmelidir. Senin içinde bilmediğin Tanrısal bir dost var. Çünkü Allah herkesin içindedir. Fakat çok az kimse O'nu bulabilir. Arzularını, işlerini, bütün eşyanın kaynağı olan Ezeli Varlığa feda eden kişi olgunlaşır. Zîrâ kendisinde Allah'ın saâdetini, sevincini ve nûrunu bulan kimse O'nunla birleşmiştir. Allah'ı bulan ruh, doğmaktan, ölmekten, ihtiyarlamaktan, acıdan kurtulur, ebedîlik suyunu içmiş olur."

Krişna, öğretisini, yanında şâkirdleri olduğu halde şehir şehir dolaşarak yayıyordu ve şöyle diyordu:

"Rûhun, kendisine barınak edindiği kılıf demek olan beden, ölümlüdür, ama onu mesken edinmiş olan rûh görünmez, tartılmaz nitelikli ve ölümsüzdür."

"Tekrar doğuşların gizemi, rûhun ölümden sonraki kaderinde yatar... Beden dağılıp eriyince, eğer bilgi ağır basarsa rûh, en Yüceyi bilen, tanıyan o sâf varlıklar katına uçar, yükselir. Eğer hırs ağır basarsa rûh, yeniden dünyâ nimetlerine sarılanların arasına döner. Maddenin ve bilgisizliğin etkisiyle kararmış

olan ruh ise akıldan yoksun varlıklara âit kılınan beden tarafından cezbedilir."

"Mutlu da olsa, mutsuz da olsa her yeni bedenlenme, daha önceki yaşamlar sırasında ortaya konmuş eserin sonucudur... Şunu iyi bilin ki Tanrı'yı bulmuş olan ruh, tekrar bedenlenmekten ve ölmekten, ihtiyarlamaktan ve ızdıraptan kurtulmuş olur ve âb-ı hayâtı (ebedî yaşama suyunu) içer."

"Ben ve siz, bir çok kez doğduk. Benimkileri yalnız ben bilirim, ama sizin kendi yaşamlarınızdan haberinizi bile yoktur. Niteliklerimin gereği olarak her ne kadar doğmakla ve ölmekle yükümlü değilsem de, yeryüzünde ne zaman erdem tehlikeye düşse, ne zaman kötülük ve haksızlık üstün gelecek olsa ben hemen ortaya çıkıveririm ve böylece çağdan çağa doğrunun selâmeti, kötünün cezalandırılması ve erdemin ihyâsı için kendimi gösteririm"¹.

Görülüyor ki Krişna'dan önce tenâsüh fikri yoktur. ölümden sonra rûhun, şeffaf bir cismi olacağına ve görülür bir cisme girinceye dek kalacağına inanılır. Fakat bedenden bedene gireceği söylenmez. "Allah herkesin içindedir" inancı da: "*O, göklerde ve yerde Allah'tır*"², "*Ne rede olsanız O sizinle beraberdir*"³, "*Biz ona, can damarından daha ya-*

¹. *Ebedî Olan Rûhtur*, s. 30-31.

². *En'âm*: 6/3.

³. *Hadîd*: 57/4.

kınız"¹ âyetlerinde de vardır. Demek ki bu din de esasında rûhun, kıyâmet gününe kadar azâb veya ni'met göreceğini, kıyâmette görülür bir cisme sokulacağını söyleyen İslâm dînine benzer. Fakat Krişna, tenâsüh inancını getirmiştir: Günah-kâr insanın rûhunun, öldükten sonra günâhını çekmek üzere yersel bedenlere gireceğini söylüyor. Bu inanca göre insanın çektiği acılar, tasalar, belâlar, daha önceki hayâtında işlediği günahların cezasıdır.

Milâttan önce 4800 yıllarında Hindistan'da beliren bu tenâsüh düşüncesi, bundan üç yüz yıl sonra M.Ö. 4500 yıllarında başlayan mumyalama geleneği ile Mısır'da etkisini gösterir. Mısırlılara göre insan ölünce ya uzun zaman gökte ni'met içinde yaşar veya bir beden içinde azâb çeker. Nimet veya azâp görmesi, rûhun iyilik veya kötülüğüne göredir. Bunun için Mısırlılar, ellerinde terâzilerle ölünün kalbini ve amellerini tartan kırk iki hâkim düşünmüşlerdir. Bu tartıda iyilikleri ağır gelen nimet görür, kötülükleri ağır gelen cezâ çeker; tıpkı Budizm'de olduğu gibi. Eski Mısırlılar, ölmüş olan büyük adamları korumak için onların cesedlerine ilâç sürerlerdi. Hindlilerden, rûhun başka bedenlere gireceğini öğrenince tekrar kendi bedenine girmesini sağlamak için cesedini mumyalamağa başladılar².

Görüldüğü gibi ilk defa Hind'

de ortaya çıkan tenâsüh inancı, üç yüz yıl sonra Mısır'a atlamış ve Mısırlıların inançlarına uygun bir şekle sokulmuştur. Böylece Hind'de rûhun bedenden bedene geçeceğine inanılırken Mısır'da yine kendi bedenine gireceğine inanılmış ve bunun için beden mumyalanmıştır. Bu inanç böyle uzun zaman sürmüştür. Sonra Hıristiyanlık ve İslâm gelmiş, bu inancı değiştirmiştir. Kur'an'da bizim, ölümden sonra ni'met veya azâb göreceğimiz ve dünyadaki amellerimize göre haşredileceğimiz bildirilmiştir. Kimi kıyâmette Rabbine bakar, kimi üzüntü içinde kalır. Rûhun bedenden bedene geçeceği söylenmemiştir"³.

İslâm âleminde de tenâsühe inananlar vardır. İhvân-u's-safâ Risâlelerinde

﴿كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾

"Derileri piştikçe, azâbı tadınlar diye onlara başka deriler vereceğiz..." (Nisâ: 4/56),

âyeti tenâsüh anlamını verecek şekilde yorumlanmaktadır.

Kezâ:

﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَفْوَاحًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

"Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki siz ölümler idiniz, O sizi diriltti; yine öldürür, yine diriltir, sonra O'na döndürülürsünüz"

(Bakara: 2/28).

¹.Kâf: 50/16.

².el-Cevâhir: 20/24-27.

³.el-Cevâhir: 20/28.

﴿نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ﴾

"Aranızda ölümü takdir eden biziz, bize engel olunamaz. (Ölümü takdir ettik) ki sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi, bilmediğiniz biçimde yeniden inşâ edelim" (Vâkıa: 56/60-61).

﴿نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا

أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا﴾

"Biz onları yarattık, yapılarını sıkıca bağladık. Dilediğimiz zaman onları benzerleriyle değiştiririz." (İnsân: 76/28).

﴿مِنْ نُّطْقَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾ * ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرَهُ﴾

﴿ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ﴾ * ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشُرَهُ﴾

"Nutfeden yarattı, ona biçim verdi. Ona (ana karnından çıkma) yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürdü, kabre koydurdu. Sonra dilediği zaman onu yeniden diriltti."

(Abese: 80/19-22)

âyetleri de bu anlamda yorumlanmağa müsâit bulunmuştur. Fakat Cumhûra göre tenâsüh tezi bâtıldır. İnsan rûhu, bedenden ayrıldıktan sonra tâ kıyâmete dek tekrar bedenlenip dünyâyâ dönmeyecektir.

Anadolu'nun özellikle Adana, Mersin, İskenderun, Antakya üçgeninde bazı çocukların ve gençlerin, öldükten sonra yeniden başka bir bedende dünyâyâ geldiklerini iddiâ ettikleri görülmektedir. Sadettin Teksoy'un, Star televizyonunda yaptığı bir kaç dizilik programında bunun örnekleri çoktur. Teksoy'un, bizim özel sohbetimizde bana anlattığına göre, aslen Manisalı olup, şimdi İzmir'de emlakçılık yapan emekli

bir binbaşının kızı da böyle bir iddiâda bulunmuştur. Kız daha iki yaşında iken kendisinin Amerika Birleşik Devletlerinde, Wisconsin eyaletinde bir kentte oturduğunu, kocasının pilot olduğunu, çocukları bulunduğunu, kendisinin bir trafik kazasında öldüğünü, âilesini çok özlediğini söylüyor, kendisinin âilesine götürülmesini ısrarla istiyor-muş. Amerikan aksaniyle İngilizce konuşan kız, kocasının adını, evinin bulunduğu mahalleyi, kocasının iş, ev adresini, ev ve iş yerinin telefonlarını vermiş.

Henüz görevde bulunduğu sırada vukû bulan bu olayı, binbaşı, bir gün albayına anlatmış. Gayet iyi İngilizce bilen albay, kızın verdiği telefon numarasına telefon açmış.

Telefonda çıkan sese, mesleğini sormuş. Telefondaki adını ve mesleğinin pilot olduğunu söylemiş.

—Benim hanım, Amerika'ya, sizin kentinize gelecek. Eğer mümkün ise sizin hanımınızla görüşmek istiyor, demiş.

Adam, maalesef iki yıl önce hanımını bir trafik kazasında kaybettiğini, söylemiş. Hanımının adını da söylemiş.

Pilotun söyledikleri, kızın anlattıklarına tıpatıp uyuyormuş.

Teksoy bu olayı programda anlatmadı. Bunu özel olarak bana anlatmıştı. İzmir'de emlakçılık yapan emekli binbaşının adresinin ve telefon numarasının kendisinde mahfuz olduğunu söyledi.

Programda da çeşitli vak'a-

lardan örnekler sundu. Bunlardan biri de 'Samandağı'nda yaşamakta olan dokuz yaşındaki bir çocuğun öyküsüdür. Çocuk, bir yakını ile birlikte motosikletle giderken, karşıdan çıkan bir traktörün altında kalarak ağır yaralandığını, hastaneye götürülürken akşam saat sekizde öldüğünü ve aynı gece sabaha doğru saat dörtte, yani ölümünden 8 saat sonra şimdi bulunduğu âilenin çocuğu olarak dünyaya geldiğini iddiâ ediyordu.

Daha önceki adı Ahmet iken şimdiki adı imiş. Önceki âilesi, şimdi bulunduğu yerin 40 km. uzağında bir kasaba imiş. Babası kahvecilik yapıyormuş. Ya dayısı veya çok yakını olan tıp doktoru Adnan'ın, kucağında kendisini hastaneye götürürken söylediği sözleri anlatan çocuğun, eski âilesini görme ısrarı üzerine çocuğu alıp o dediği kasaba götürmüşler. Çocuk babasının kahvesini, evlerini kendi eliyle koymuş gibi bulmuş, onları sevmiş, öpmüş. Doktor Adnan'a gitmiş,

—Sen beni tanımadın mı ben Ahmet'im demiş ve onun, kendisini hastaneye götürürken söylediği tesellî edici sözlerini anlatmış.

Televizyonda olayın bu kısmını anlatan Dr. Adnan da daha önce böyle şeye inanmadığını, ama bu olaya tanık olduktan sonra inanmak zorunda kaldığını söyledi.

Şimdi burada ilginç olan nokta şudur: **Bu çocuk, öldükten sekiz saat sonra yine doğduğunu söylüyor. Eğer böyle ise bu, kendi rûhunun, ana karnındaki çocuğa üflenmesi**

şeklinde bir olay değildir. Çünkü doğmak üzere olan çocuğun zaten rûhu vardır. Hattâ hadîse göre 120 günlük olup organları tamamlanan çocuğa ruh üflenir. Yani 120 günlük olunca çocuk, o mekânda beyin bilincini kullanabilecek düzeydedir ki bilinçli hareket eder. Tekme atar. Parmak emer. Yani rûhu, hattâ bilinci vardır.

Öyle ise bu yeniden doğma, ölenin rûhunun, doğacak insanın bilinciyle bağlantı kurması, onu etkileyip o beden ile birleşmesidir. Onun rûhu ayrıdır. Ama rûhunun en üst düzeyi olan bilinci, bu yeni bedene bağlanarak dünyâya gelmesidir. İnsanan varlığını farkettiren bilinçtir. Önceki bedendeki bilinç, bu bedene basın olunca, bu beden, kendisini eski bedendeki insan sanmaktadır. Gerçekte bu bedenin rûhu, eski bedendeki Ahmet değildir ama Ahmet'in bilinci bu bedene egemen olduğu için yeni bedenin bilinci, kendisini eski bedendeki Ahmet sanmakta ve Ahmet'in hayatını anımsamaktadır. Gerçeği Allah bilir.

Bize gelince; tekrar vurgulamak isteriz ki biz bilim adamıyız. Tarafsız ve önyargısız bir bilim adamı olarak konuyu eni boyuna irdeledik. Bu konuda reenkarnasyona delil olabilecek âyetleri, eğer kasıt bu ise reenkarnasyonun rûhun başka bir bedene girmesi şeklinde değil, sadece bilincin, başka bir bedene tutunması şeklinde olabileceğini, yoksa zaten yeni doğacak çocuğun bedeninde

rûhun tâ döllemeden itibaren var olduğunu, fakat bunun canlılık veren ruh olduğunu insânî rûhun da hadîslere göre 120 günlük iken cenine üflendiğini, doğma zamanından bir iki gün veya birkaç gün, birkaç saat önce rûh üflenmesinin söz konusu olmayacağını; bu anlayışa karşı olan Cumhûrun ise, ölen insanın rûhunun herhangi bir bedene tutunup dünyâyâ dönmeceği, ancak kıyâmette ruhların yeniden bedenlere sokulup diriltilecekleri kanâatinde bulunduğunu anlatmağa çalıştık.

Bir bilim adamı olarak bu anlayışı “kesin biçimde reddetmiyoruz; kabul de etmiyoruz.” Bu anlayışa kanıt olabilecek âyetler yanında bunun olmayacağı anlamına gelecek âyetler de bulunduğunu söylüyoruz. Kesin reddetmiyoruz; çünkü bir gün şayet bu-

nun gerçek olduğu kesin kanıtlarla ispatlanırsa, o zaman “Hayır, ille de Kur’ân’da böyle bir şey yoktur” diye dayatmanın bir anlamı kalmaz. Çünkü bizim dayatmacı tutumumuz ve açıklamamız, Kur’ân’a zarar verir. Zirâ bu kadar da iddiâ var. Dünyânın çeşitli yerlerinde yaşanmış olaylar var. Bir insanlık târihi var. Bu tarih boyunca bu iddiânın güçlü taraftarları var.

Herhalde bu konuda kesin hüküm yerine, bunu zamanla ilmin çözümüne bırakmak daha uygun olur.

Şayet varsa bu, âhireti inkâr değildir. Çünkü yersel ruhların bilincinin başka bedene yapışıp gelmesi veya kendisini o bedende hissetmesi, süreklilik göstermez. Gerçeği Allah bilir.